

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Бібліотека слідства та дізнання
Заснована в 2011 році

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Навальний посібник

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук,
професора О. М. Бандурки*

Допущено Міністерством внутрішніх справ України

Харків 2011

УДК 343.2(477)(075.8)
ББК 67.9 (4УКР)308.Оя73
К 82

Авторський колектив: **А. М. Бабенко**, канд. юрид. наук – розділ 6; **Ю. А. Вапсва**, канд. юрид. наук – розділ 9; **В. К. Грищук**, д-р юрид. наук – розділ 1; **О. О. Дудоров**, д-р юрид. наук – розділ 14; **В. П. Ємельянов**, д-р юрид. наук – розділ 10; **М. В. Карчевський**, канд. юрид. наук – розділ 12; **Е. М. Кісілюк**, канд. юрид. наук – розділи 2, 7; **І. В. Красницький**, канд. юрид. наук – розділи 3, 17; **Я. О. Лантінов**, канд. юрид. наук – розділ 5; **О. М. Литвинов**, д-р юрид. наук – розділ 15; **О. В. Микитчик**, канд. юрид. наук – розділи 8, 18; **В. О. Миронова**, канд. юрид. наук – розділ 19; **В. О. Навроцький**, д-р юрид. наук – розділи 13, 20; **В. І. Павликівський**, канд. юрид. наук – розділ 4; **В. М. Трубников**, д-р юрид. наук – розділ 16; **В. В. Топчий**, канд. юрид. наук – розділ 11

Рецензенти:

О. М. Костенко – д-р юрид. наук, проф.;
В. О. Глушков – д-р юрид. наук, проф.;
О. А. Мартиненко – д-р юрид. наук, доц.

*Допущено Міністерством внутрішніх справ України
як навчальний посібник для вищих навчальних закладів
(лист № 6/7-6617 від 30.11.2010)*

Кримінальне право України. Загальна частина :
К 82 навч. посіб. / [А. М. Бабенко, Ю. А. Вапсва, В. К. Грищук та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 375 с. – (Бібліотека слідства та дізнання).

ISBN 978-966-610-159-7

У підручнику розглянуто предмет і зміст кримінального права України як науки і навчальної дисципліни, її методологія і методика пізнання, основні інститути і вчення Загальної частини кримінального права України. На основі синтезу знань та сучасних підходів до організації наукових досліджень вивчено комплекс теоретичних питань сучасного стану протидії злочинності в Україні.

Для курсантів і студентів вищих навчальних закладів юридичного профілю, викладачів, аспірантів та ад'юнктів, науковців, практичних працівників, а також широкого кола читачів, які цікавляться проблематикою протидії злочинності.

УДК 343.2(477)(075.8)
ББК 67.9 (4УКР)308.Оя73

ISBN 978-966-610-159-7

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2011
© Бабенко А. М., Вапсва Ю. А., Грищук В. К.
та ін., 2011
© Тяпкін А. С., дизайн обкладинки, 2011

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ І СИСТЕМА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

§ 1. Поняття кримінального права	8
§ 2. Предмет, методи, завдання, функції і система кримінального права	12
§ 3. Принципи кримінального права	19

РОЗДІЛ 2 ЗАКОН ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

§ 1. Поняття закону про кримінальну відповідальність, його ознаки та значення	25
§ 2. Структура Кримінального кодексу України	27
§ 3. Тлумачення закону про кримінальну відповідальність	32
§ 4. Принципи дії закону про кримінальну відповідальність у просторі	35
§ 5. Дія закону про кримінальну відповідальність у часі	41

РОЗДІЛ 3 КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ПІДСТАВИ

§ 1. Поняття кримінальної відповідальності	49
§ 2. Підстава кримінальної відповідальності	54
§ 3. Форми реалізації кримінальної відповідальності	55

РОЗДІЛ 4 ЗЛОЧИН ТА ЙОГО ВИДИ

§ 1. Поняття та ознаки злочину	59
§ 2. Малозначне діяння	64
§ 3. Відмінність злочину від інших правопорушень	66
§ 4. Класифікація злочинів	68

РОЗДІЛ 5 СКЛАД ЗЛОЧИНУ

§ 1. Склад злочину, його визначення та функції	71
§ 2. Елементи та ознаки складів злочинів	75
§ 3. Класифікації складів злочинів	78

РОЗДІЛ 6 ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

§ 1. Поняття та значення об'єкта злочину	84
§ 2. Види (класифікація) об'єктів злочину	88
§ 3. Предмет злочину: поняття та значення, відмінність від об'єкта злочину	93

РОЗДІЛ 7 ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ

§ 1. Поняття та ознаки об'єктивної сторони злочину	97
§ 2. Поняття та ознаки діяння в кримінальному праві України	100
§ 3. Поняття і види суспільно небезпечних наслідків злочину	109

§ 4. Поняття і значення причинного зв'язку в кримінальному праві	111
§ 5. Спосіб, місце, час, обстановка, знаряддя та засоби вчинення злочину	116

РОЗДІЛ 8 СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

§ 1. Поняття, ознаки суб'єкта злочину	122
§ 2. Вік настання кримінальної відповідальності	124
§ 3. Осудність як обов'язкова ознака суб'єкта злочину	126
§ 4. Поняття та кримінально-правове значення обмеженої осудності	128
§ 5. Поняття неосудності. Критерії неосудності	130
§ 6. Поняття, ознаки спеціального суб'єкта злочину	134

РОЗДІЛ 9 СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ

§ 1. Поняття та значення суб'єктивної сторони злочину	137
§ 2. Поняття та значення вини в кримінальному праві	137
§ 3. Умисел та його види	139
§ 4. Спеціальні види умислу в кримінальному праві	142
§ 5. Необережність та її види	144
§ 6. Казус (випадок) як невинне заподіяння суспільно небезпечних наслідків	146
§ 7. Змішана форма вини, її значення для кваліфікації злочину	147
§ 8. Факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу злочину	147
§ 9. Помилка в кримінальному праві	149

РОЗДІЛ 10 СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

§ 1. Поняття та види стадій злочину	156
§ 2. Виявлення умислу (наміру) щодо вчинення злочину	157
§ 3. Готування до злочину: поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки, види	158
§ 4. Замах на злочин: поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки	160
§ 5. Поняття закінченого злочину. Момент закінчення злочину з матеріальним, формальним і усіченим складом	162
§ 6. Кримінальна відповідальність за незакінчений злочин (готування до злочину і замах на злочин)	163
§ 7. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця: поняття, ознаки, правові наслідки	164
§ 8. Дійове каяття при вчиненні злочину	166

РОЗДІЛ 11 СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ

§ 1. Поняття, ознаки та значення співучасті у злочині	167
§ 2. Види співучасників. Підстави та межі кримінальної відповідальності співучасників	169
§ 3. Форми співучасті	174
§ 4. Спеціальні питання відповідальності співучасників	176

§ 5. Поняття та види причетності до злочину	179
---	-----

РОЗДІЛ 12 ПОВТОРНІСТЬ, СУКУПНІСТЬ ТА РЕЦИДИВ ЗЛОЧИНІВ

§ 1. Поняття та форми множинності злочині	182
§ 2. Одиначні злочини	182
§ 3. Повторність злочинів	185
§ 4. Сукупність злочинів	190
§ 5. Рецидив злочинів	195
§ 6. Правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву злочинів	197

РОЗДІЛ 13 ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

§ 1. Поняття і види обставин, що виключають злочинність діяння	200
§ 2. Необхідна оборона	203
§ 3. Уявна оборона (оборона від уявного посягання)	209
§ 4. Затримання особи, що вчинила злочин	210
§ 5. Крайня необхідність	213
§ 6. Інші обставини, що виключають злочинність діяння	215

РОЗДІЛ 14 ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

§ 1. Поняття та види звільнення від кримінальної відповідальності	220
§ 2. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям	225
§ 3. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим	229
§ 4. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки	233
§ 5. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки	236
§ 6. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності	239
§ 7. Звільнення від кримінальної відповідальності за актом амністії	245

РОЗДІЛ 15 ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВИДИ

§ 1. Поняття покарання	249
§ 2. Цілі покарання	252
§ 3. Система і види покарань	254
§ 4. Основні й додаткові покарання	256

РОЗДІЛ 16 ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

§ 1. Загальні засади призначення покарання	267
§ 2. Обставин, які пом'якшують і обтяжують покарання	270
§ 3. Призначення покарання за незакінчений злочин і за злочини, вчинені в співучасті	272
§ 4. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом	274
§ 5. Призначення покарання за сукупністю злочинів	276
§ 6. Призначення покарання за сукупністю вироків	281
§ 7. Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення	284

РОЗДІЛ 17 ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

§1. Загальна характеристика та види звільнення від покарання та його відбування	287
§2. Звільнення від покарання на підставі положень розділу XII Загальної частини КК України	289
§ 3. Звільнення від призначеного покарання на підставі положень розділу XII Загальної частини КК України	291
§ 4. Звільнення від відбування покарання на підставі положень розділу XII Загальної частини КК України	296
§ 5. Звільнення від подальшого відбування покарання на підставі положень розділу XII Загальної частини КК України	300
§ 6. Пом'якшення призначеного покарання на підставі положень розділу XII Загальної частини КК України	303
§ 7. Звільнення від покарання, його відбування, пом'якшення покарання на підставі закону України про амністію та акта про помилування	308

РОЗДІЛ 18 СУДИМОСТЬ. ПОГАШЕННЯ І ЗНЯТТЯ СУДИМОСТІ

§ 1. Поняття, ознаки та правові наслідки судимості в кримінальному праві України	312
§ 2. Погашення судимості. Загальні умови та строки погашення судимості	316
§ 3. Зняття судимості. Підстави (умови) та порядок зняття судимості	318

РОЗДІЛ 19 ПРИМУСОВІ ЗАХОДИ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ ТА ПРИМУСОВЕ ЛІКУВАННЯ

§ 1. Поняття та мета примусових заходів медичного характеру	321
§ 2. Підстави та категорії осіб, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру	324
§ 3. Види примусових заходів медичного характеру	326
§ 4. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів	

медичного характеру	332
§ 5. Примусове лікування	334

РОЗДІЛ 20 ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

§ 1. Загальні положення щодо особливостей кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх	338
§ 2. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності	341
§ 3. Види покарань, які застосовуються щодо неповнолітніх	347
§ 4. Призначення покарання неповнолітнім	352
§ 5. Звільнення неповнолітніх від відбування покарання з випробуванням	354
§ 6. Звільнення неповнолітнього від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру	356
§ 7. Звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання неповнолітніх у зв'язку із закінченням строків давності	360
§ 8. Умовно-дострокове звільнення неповнолітніх від відбування покарання	361
§ 9. Погашення та зняття судимості щодо неповнолітніх	364

Навчальне видання

Бібліотека слідства та дізнання

Авторський колектив:

Бабенко Андрій Миколайович
Вансва Юрій Альфонсасович
Грищук Володимир Костянтинович та ін.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Загальна частина

Навчальний посібник

Редагування *Т. Д. Мельник*
Верстка, художнє оформлення *А. С. Тяпкіна*

Формат 60х84/16. Ум.-друк.арк. 22,7. Обл.-вид.арк. 19,7.
Тираж 120 пр. Зам. № 79

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008